

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Стан освіти в закладах інтернатного типу. Реалії та перспективи

З досвіду роботи шкіл-інтернатів Черкащини

Черкаси
2012

Стан освіти в закладах інтернатного типу. Реалії та перспективи. // Момоток Т. П., Широкова В. В., – Черкаси: ЧОПОПП, 2012. – 38 с.

АВТОР:

Момоток Т. П., завідувач кабінету інклюзивного та інтегрованого навчання Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради;

Широкова В. В., кандидат філософських наук, в.о. доцента, кафедри економіки КНУТД

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Т.К.Андрющенко, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри освітнього менеджменту і педагогічних інновацій ЧОПОПП ЧОР;

О.І.Денисенко, методист кабінету з інклюзивного та інтегрованого навчання ЧОПОПП ЧОР.

Відродження, розбудова й реформування національної системи освіти - найважливіша складова суспільного, економічного життя країни, необхідна умова її матеріального розвитку. Метою державної освітньої політики України є всебічний розвиток особистості, її талантів, розумових і фізичних здібностей, формування свідомої громадянської позиції, спрямованої на збереження та примноження цінностей національної культури й громадянського суспільства. На досягнення поставленої мети спрямована й система освіти в закладах інтернатного типу, яка забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості. Предметом уваги в даному посібнику є дитина з особливими потребами, дитина, яка залишилась без піклування батьків, дитина-сирота. Пріоритетним завданням педагогів повинно стати забезпечення дитині права на здобуття якісної освіти, про що і йдеться в цьому посібнику.

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол №2 від 30.05.2012року

Зміст

Пріоритетні напрями роботи закладів інтернатного типу	4
Розвиток гуманітарної освіти в сучасних школах - інтернатах.....	10
Формування світогляду дитини через ознайомлення з релігіями і культурами світу.....	14
Організація успішної діяльності спеціальної школи в сучасних умовах.....	15
Роль позакласних занять у формуванні моральних якостей школярів	21
Організація та здійснення виховної роботи.....	23
Соціальний захист категорійних дітей та організація їхнього дозвілля	28
Висновки.....	33
Література.....	35

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

На тлі зростаючої кількості дітей, позбавлених повністю або частково батьківської підтримки, дітей, які придбали негативний соціальний досвід, які відрізняються ослабленням фізичного і психічного здоров'я, моральної стійкості, зростанні числа бездоглядних дітей, дітей з психофізичними вадами - все більше усвідомлюється потреба суспільства в повноцінних результатах діяльності з боку системи освіти з ефективною підготовки дітей з особливими потребами до самостійного життя і ефективною трудовою діяльністю, до здійснення цих завдань у рамках освітніх установ.

Багато дітей із серйозними і стійкими патологіями розвитку перебувають під постійним наглядом і опікою лікарів, психологів, дефектологів у спеціальних навчальних закладах компенсуючого або корекційного типу. Діти з нерізко вираженими відхиленнями у розвитку за бажанням батьків можуть навчатися у масових навчальних закладах, поряд із своїми однолітками, які не мають вад у розвитку. Така форма навчання називається інклюзивною.

Найпоширенішим навчанням дітей з особливими потребами залишається **навчання в школах-інтернатах.**

В Черкаській області налічується 22 загальноосвітні школи-інтернати. Розвиток основних психічних функцій учнів, діагностика особового потенціалу вихованців здійснюється при скоординованій роботі усіх служб шкіл-інтернатів. Підходи до навчання і виховання будуються на основі практичної спрямованості з використанням передових педагогічних технологій розвитку і соціалізації вихованців. Створюються умови для проведення профілактичних, санітарно-протиепідемічних і лікувально-оздоровчих заходів, спрямованих на поліпшення фізичного і психічного здоров'я учнів.

Навчально-виховний процес в закладах інтернатного типу Черкаської області спрямовано на виправлення або послаблення вад дітей і сприяння максимальному наближенню стану цих дітей до рівня здорових школярів. Професійно поставлений навчально-виховний процес в школах-інтернатах та застосування специфічних прийомів навчання сприяють виправленню недоліків та вад розвитку школярів. Завдяки корекційно-спрямованому процесу навчання, де в якості основних застосовуються спеціальні педагогічні прийоми, відбувається вплив і сприяння інтелектуальному, фізичному, психічному розвитку, становленню особистості. Учителями та вихователями інтернатних закладів використовуються передові педагогічні технології розвитку і соціалізації вихованців, навчально-виховний процес будується на основі практичної спрямованості уроків та занять.

Уроки в школах-інтернатах спрямовані на високі кінцеві результати, на підвищення рівня якості й ефективності навчання, всебічний розвиток особистості і будуються як цілісна система взаємодії учителя і учнів на основі співробітництва, програмових вимог, урахування можливостей учнів, урахування можливостей учителя, його творчого потенціалу. Кожен урок має

наступні дидактичні призначення: корекція вад розвитку (для дітей з психофізичними вадами), засвоєння нових знань, формування умінь і навичок, контроль і оцінювання знань тощо. На уроках комплексно розв'язуються завдання освіти, виховання і розвитку дітей з особливими потребами. Уроки мають раціональну структуру. Зміст навчального матеріалу відповідає основним принципам (науковість, зв'язок із життям, системність, наступність тощо). В школах-інтернатах застосовуються різноманітні форми проведення уроку. Використовуються нестандартні форми проведення уроку. Здійснюються диференціація й індивідуалізація навчання. Забезпечуються міжпредметні зв'язки. Учителі розвивають навчальну, пізнавальну діяльність учнів, здійснюючи стимулювання, організацію, контроль, оцінювання діяльності. Для проведення уроків в школах створено необхідні умови: матеріальні, морально-психологічні, гігієнічні, естетичні, корекційні. Уроки проводяться за планом - творчим робочим документом учителя. Проводячи уроки за планом, всі учителі готові переструктурувати його в разі потреби.

Метою навчально-виховної роботи в школах-інтернатах є озброєння учнів знаннями і навичками у відповідності до програм навчання. Організація навчання здійснюється згідно з базовими навчальними планами і програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Навчально-виховний процес підпорядковано формуванню самостійних навичок і адаптації вихованців до сучасного життя.

Метою корекційної роботи є виправлення властивих дітям з особливими потребами недоліків психофізичного розвитку. Педагогічні прийоми, які застосовують учителі спеціальних шкіл-інтернатів стимулюють компенсаторні процеси розвитку розумово відсталих дітей і дозволяють формувати у них нові позитивні якості. Результатом навчально-виховної роботи в школах є опанування учнями певним обсягом знань, конкретними вміннями та навичками. У результаті корекційної роботи в учнів формуються узагальнюючі навчальні та трудові вміння, які відображають рівень самостійності учнів при розв'язанні нових навчальних і навчально-трудова завдань. Результати навчально-виховної та корекційної роботи відрізняються темпом їх досягнення: навчання учнів конкретним вмінням, знанням і навичкам відбувається набагато швидше, ніж виправлення недоліків їхнього розвитку, що є закономірним процесом в роботі з дітьми з особливими потребами.

Виховна робота в школах-інтернатах – це частина (підсистема) навчально-виховного процесу, яка повинна бути направлена на розвиток етичної, правової, естетичної свідомості дитини, на привиття навичок культури поведінки. Тому вихователями шкіл-інтернатів в Черкаській області використовуються в роботі такі категорії педагогічних технологій, зміст яких є багатограним віялом педагогічних операційних дій на дитину в контексті взаємодії її з навколишнім світом.

Для успішного здійснення процесу виховання визначено головні цілі і завдання:

- виховання ідейно-етичних якостей, активної цивільної позиції;

- розвиток індивідуальних здібностей вихованців в навчально-виховному процесі через спільну діяльність вчителів, вихователів і батьків шляхом створення відкритої виховної системи;
- використання здоров'язберігаючих технологій;
- забезпечення можливостей для інтенсивного саморозвитку особистості кожної дитини.

В школах-інтернатах велика увага приділяється **гуртковій роботі**, залученню дітей до шкільних та позашкільних гуртків з метою розвитку творчого потенціалу вихованців, що дає дітям змогу самоствердитися і закріпити допрофесійні і професійні навички і уміння на практиці.

Найголовнішим своїм завданням вихователі вважають формування світогляду, переконань, почуттів, потреб кожної дитини, її здібностей, всебічний розвиток та становлення особистості, а також набуття учнями школи соціального досвіду, формування в учнів особистісних ознак громадян України, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральності, художньо-естетичної та екологічної культури.

Досягнення цих завдань передбачає виховання за наступними напрямками:

- ідейно-етичне;
- громадянсько-патріотичне;
- ідейно-політичне;
- ідеологічне;
- національне і інтернаціональне виховання;
- формування здорового способу життя тощо.

Процес виховання – дуже складна справа навіть тоді, коли мова йде про здорових людей. Він не простий і у тому випадку, коли держава створює для його здійснення найсприятливіші умови, як це має місце в нашій області.

В якості прикладу пропоную розглянути питання організації системи виховання в контексті роботи **Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-II ступенів Черкаської обласної ради**. Труднощі, пов'язані з вихованням всесторонньо-розвиненої особистості зростають, якщо об'єктом виховання є хвора дитина, що має ті або інші відхилення в розвитку. У дітей, хворих на сколіоз, спостерігається важка деформація хребта, грудної клітини і викликані цим порушення кровеносної, дихальної й інших систем. Такі порушення погіршують загальне самопочуття і без того хворої людини і породжують негативно забарвлені психічні стани. Все це ускладнює процес виховання. Виникає необхідність вирішувати ряд додаткових завдань. І перед вихователями виникає необхідність долати пригноблений стан учня у зв'язку з думкою про непереборну фізичну неповноцінність, неможливість займатися трудовою діяльністю в галузі, що цікавить.

Виховання дітей, хворих на сколіоз, в санаторній школі відбувається відповідно до ідейно-етичних принципів, які формують у підростаючого покоління наступні якості: моральність, колективізм, працьовитість, пошану до традицій і суспільних норм.

Ідейно-етичне виховання спрямоване на освоєння особово-базових компонентів культури, на розвиток творчого та ініціативного відношення до суспільного життя, на розвиток навичок міжособового спілкування і надання пріоритету загальнолюдським цінностям. Моральність посилюється через

пошану до поглядів іншої людини, її цінності і унікальності. Важливу роль грає розвиток у молоді навичок здорового способу життя, здатності протистояти алкоголю, курінню, наркотикам, криміналізації мови, негативному впливу засобів масової інформації. Мета ідейно-етичного виховання – духовне оздоровлення і

формування фізично здорової, освіченої і соціально-активної людини.

Практика санаторної школи-інтернату доводить, що хворі сколіозом діти в результаті відповідного розпорядку дня, відповідної організації їх життя і діяльності (ЛФК - щодня, плавання 2 рази на тиждень, масаж, процедури, гуртки) досягають в етичному розвитку того ж рівня, що і їх здорові однолітки.

Розуміння хвороби і обумовлених нею вторинних відхилень дає можливість вихователеві правильно будувати роботу в процесі формування етичних якостей. Так, наприклад, хоча кожен з хворих дітей об'єктивно виграє в тому випадку, якщо взаємини побудовані на ідеях колективізму, деякі вихованці протиставляють йому замкненість, обумовлену їх фізичним і психічним станом. В інших випадках формування колективізму виявляється порівняно легко вирішуваним завданням, оскільки багато хворих дітей виразно усвідомлюють значення товариської взаємодопомоги, взаємної підтримки.

Вчителі і вихователі школи-інтернату успішно справляються з цим завданням. Вони учать дітей розуміти, любити і створювати прекрасне.

Цільова виховна програма по вихованню духовно багатой, соціально адаптованої, фізично, психічно і етично здорової особистості дозволяє виявляти і перевіряти оптимальні умови для збереження здоров'я, саморозвитку, створення нового розвиваючого здоров'язберігаючого освітнього простору – Школи здоров'я.

У Черкаській загальноосвітній санаторній школі-інтернаті визначено базові компоненти змісту виховання, які відповідають, по-перше, вимогам, що йдуть від дитини, пов'язаних з її розвитком, становленням її як особистості та ухваленням і закріпленням в її свідомості загальнолюдських цінностей; по-друге, вимогам, що йдуть від культури і моральності.

Ось найважливіші компоненти системи виховання, що складають її базову основу:

- розуміння і ухвалення загальнолюдських цінностей, розвиток особистості через збагнення Добра, Істини і Краси;
- освоєння загальнолюдської і національної культури;
- формування досвіду цивільної поведінки;
- накопичення досвіду емоційно-насичених ситуацій гуманної поведінки;
- оволодіння ситуаціями реальної відповідальності, ухвалення рішень вільного вибору поведінки;
- оволодіння основними сферами життєдіяльності, що гуманізують особу і її відносини з тими, що її оточують;
- самооцінка, самовиховання і самоаналіз, оволодіння засобами самоудосконалення.

Створення умов для спільної діяльності дітей і дорослих дозволяють розкрити таланти вихованців, розвинути їх інтелект, сформувати високі етичні відчуття, гуманні відносини, потребу творити добро, створювати красу. У ситуації співпраці і насиченої творчої діяльності формується соціальний досвід дитини – базис її особистої культури. У дитячому і підлітковому віці на перше місце виступає становлення етичних оцінок і мотивів поведінки. Але моральності навчити не можна. Її можна лише ввібрати, пережити відчуттям, досвідом.

Робота вихователів Черкаської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-II ступенів Черкаської обласної ради ставиться в якості приклада іншим загальноосвітнім школам-інтернатам Черкаської області і рекомендується до використання в подібних закладах освіти.

Спеціальні загальноосвітні школи-інтернати Черкащини мають великий досвід в корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими потребами. Скоординована міжпрофесійна діяльність педагогічного колективу ведеться послідовно і комплексно. Кожний інтернат має за основу своєї роботи ідею Л.С.Виготського щодо компенсаторного характеру розвитку дитини з обмеженими можливостями.

Слід відзначити роботу педагогічного колективу *Черкаської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів Черкаської обласної ради*, який в своїй діяльності вміло керується чотирма основними принципами:

1 принцип – динамічність сприйняття. На уроках цей принцип реалізується завдяки таким методам роботи, як виконання дітьми завдань за ступенем ускладнення; включення до уроку завдань, які передбачають різноманітний домінуючий характер; використання у роботі різноманітних структур уроків для зміни видів діяльності учнів.

2 принцип – продуктивна обробка інформації. Реалізується методами надання учням знань, що передбачають самостійну обробку інформації; дозованої поетапної допомоги педагога; перенесення способу обробки інформації на своє індивідуальне завдання.

3 принцип – розвиток і корекція вищих психічних функцій. Успішна реалізація досягається завдяки використанню методів включення до уроку спеціальних вправ з корекції висших психічних функцій та надання дітям завдань з опорою на декілька аналізаторів.

4 принцип – принцип мотивації до навчання. На шляху до реалізації використовуються методи постановки чітких і завершених інструкцій; включення до уроку сучасних реалій; створення умов для досягнення, а не отримання оцінки; використання проблемних завдань та пізнавальних питань; заохочення дітей призами, розвернутою словесною оцінкою.

Загальне питання, над яким працюють педагогічні колективи всіх інтернатних закладів Черкаської області – це підготовка дітей до самостійного життя в соціумі шляхом удосконалення навчально-виховного процесу. Вихователями ведеться цілеспрямована робота, яка направлена на виховання в учнів волі діяльності, формування вмінь планувати, виокремлювати мету, визначати оптимальні шляхи її досягнення, адекватно оцінювати і контролювати якість та результати свого труда. Працівники шкіл-інтернатів докладають чимало зусиль для виховання повноцінного громадянина України, але в наш час дуже важко молодим людям зорієнтуватися в житті, коли навколишній світ нестабільний. Адміністраціями інтернатних установ системи освіти в Черкаській області зосереджено увагу на зміцненні матеріальної бази для створення нормальних умов проживання вихованців і роботи з ними педагогів. Вихованці шкіл-інтернатів неодноразово ставали переможцями міжнародних, всеукраїнських, обласних, районних конкурсів, змагань, конкурсів і фестивалів дитячої творчості.

Отже, обов'язок педагогів та всього суспільства — допомогти вихованцям правильно визначити мету в житті, знайти застосування своїм знанням та умінням.

На даному етапі оптимізації мережі закладів інтернатного типу дуже важливо знайти відповіді на два ключові запитання: **яким чином удосконалити процес навчання та виховання дітей в школах-інтернатах і за яких умов сьогодні можливі подібні перетворення.** Рекомендуємо:

- посилити з боку держави матеріальну підтримку;
- підвищити щомісячні компенсаційні виплати дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування;
- впровадити і сприяти розвитку частково-сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування шляхом

налагодження зв'язків із сім'ями місцевості для здобуття дитиною навичок сімейного життя, навичок спілкування з іншими людьми у вихідні дні, свята, вільний від занять час тощо;

- установити державну винагороду на взаємовигідних умовах меценатам або спонсорам, які б здійснювали матеріальну підтримку закладів інтернатного типу;
- відкрити при інтернатних закладах профорієнтаційні центри;
- утворити при інтернатних закладах міні-підприємства, цехи для вирішення матеріальних труднощів;
- ввести до штату працівників всіх без винятку закладів інтернатного типу посади вчителів-логопедів;
- забезпечити інтернатні заклади матеріально-технічним обладнанням відповідно до вимог типових положень;
- звернути увагу на художньо-естетичне виховання: розширити перелік гурткової роботи; укласти угоди з музичними, художніми школами та сприяти розвитку талантів і отриманню вихованцями додаткової освіти.

РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ ШКОЛАХ - ІНТЕРНАТАХ

Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості, творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу.

Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти мають бути:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту;
- здійснення організації підвозу учнів до місць навчання;
- організація харчування учнів та студентів;
- забезпечення медичного обслуговування учасників навчально-виховного процесу;
- пропаганда здорового способу життя;
- забезпечення освітніх потреб національних меншин;

- органічне поєднання освіти і науки;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій, комп'ютеризація та інформатизація закладів освіти;
- інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Напрями роботи щодо забезпечення соціального захисту дітей мають передбачають наступні аспекти:

- розвиток альтернативних систем спеціальної освіти (інклюзивне та інтегроване навчання);
- соціально-медико-психологічний супровід дітей з особливими потребами в процесі їхньої інтеграції до загальноосвітніх навчальних закладів;
- поліпшення умов утримання та виховання дітей в школах-інтернатах;
- забезпечення соціального супроводження дітей після закінчення строку їх перебування в інтернатних закладах;
- підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за соціальний захист дітей;
- посилення превентивної роботи та підтримки сімей з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах;
- широке запровадження влаштування дітей у сім'ї громадян;
- безкоштовне харчування та оздоровлення у навчальних закладах дітей із багатодітних сімей;
- забезпечення соціальним житлом та гарантованим першим робочим місцем випускників спеціальних шкіл-інтернатів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- надання пільг при вступі до вищих навчальних закладів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яким на момент вступу виповнилося 18 років;
- розроблення механізму залучення коштів благодійних організацій.

Покращення якості освіти - це комплексне завдання. Сучасна освіта має орієнтуватися на інноваційну економіку, розвиток людини, запити міжнародного ринку праці, вона повинна відповідати інтересам економіки, суспільства та окремих людей. Держава має стимулювати розкриття економічного потенціалу освіти і науки. Їй належить провідна роль у встановленні партнерських відносин між бізнесом та освітою, ініціатива у створенні структур, що пов'язували б дослідницькі центри, провідні вищі навчальні заклади та бізнес-організації.

Першочерговими є завдання забезпечення конкурентноспроможності освіти, що передбачає підвищення доступу до якісної освіти, у тому числі шляхом цільової підтримки обдарованих дітей та дітей із малозабезпечених родин.

Рівний доступ до здобуття якісної освіти має забезпечуватися наступними шляхами:

- оптимізація структури освітньої мережі; створення умов для профільного, екстернатного та дистанційного навчання;

- створення для дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку умов для безперешкодного здобуття освіти в державних і комунальних навчальних закладах, забезпечення варіативності здобуття якісної освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей таких дітей;

- розгортання мережі спеціальних навчальних закладів усіх рівнів освіти для громадян з особливими потребами, забезпечення їх інтеграції у загальний освітній простір;

- розвиток цілісної міжгалузевої багаторівневої системи позашкільних закладів різних типів і профілів для забезпечення розвитку здібностей і таланту обдарованих дітей та молоді, а також задоволення потреб населення у додаткових культурно-освітніх, дослідницьких та спортивно-оздоровчих послугах;

- розвиток мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці;

- забезпечення якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств;

- створення умов для здобуття вищої освіти дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, та дітьми-інвалідами.

Першочерговим є створення умов для безперервної освіти, механізми якої надаватимуть громадянам можливість самостійно регулювати темпи набуття освіти та її конкретний зміст, навчатися через Інтернет, отримувати індивідуальні консультації викладачів провідних українських та іноземних вищих навчальних закладів.

Особливого значення гуманітарні проблеми набувають в наш перехідний час. В найбільшій мірі це актуально для молодшої української держави. Адже Україна на переломі двох тисячоліть здійснює доленосний вибір на шляху повернення до загальносвітових тенденцій розвитку, будує власну державність, реформує економічну систему країни, знаходить своє місце в світі, що бурхливо змінюється, і все це доводиться робити в умовах загальноцивілізаційного переходу від індустріального суспільства, що зазнає кризи до нової постіндустріальної епохи, нового типу цивілізації, нового способу життя.

Саме тому, враховуючи особливості нинішньої суспільно-історичної ситуації, на нашу думку, обрання темою даної роботи питань гуманітарної політики та гуманітарного розвитку є, безперечно, актуальним та злободенним. В умовах здійснення глибокого реформування всієї гуманітарної сфери нашого суспільства, проведення адміністративної реформи в нашій державі, управління в галузях освіти, охорони здоров'я, культури потребує нових, таких, що раніше не практикувались підходів та методів, свіжих ідей та принципів втілення їх в життя.

В сучасних умовах модернізації для освіти в Україні, хоча в дещо загальному стані, актуальним стає формування фундаментальних, якісних знань. Це сучасний виклик суспільства і на нього освіта зобов'язана відповісти значним (фронтальним) підвищенням якості і збагаченням змісту.

Одночасно освіта зобов'язана переконати суспільство в тому, що шлях до матеріального благополуччя, яке все більше стає домінуючим мотивом поведінки людей, пролягає через школу, в стінах якої формується мотивація і основи майбутньої успішності і самодостатності кожного випускника.

При таких підходах до формування цілей зовсім з іншим наголосом повинна звучати зазначена стратегічна мета освіти. Вона не може бути досягнутою тільки формальним підходом до накопичення знань, умінь, навичок (компетенцій). Для цього, спираючись на визначення освіти як основоположної функції держави, її мета полягає у забезпеченні кожній молодій людині рівних можливостей для вільного входження у самостійне і щасливе життя. Продовжуючи думку, підводжу вас до можливості зробити висновок і констатувати, що у суспільному (загальнодержавному) зрізі кінцева мета освіти полягає у відтворенні освіченого українця, громадянина, професіонала і бажано патріота.

На нашу думку, такий підхід долає негатив у ставленні до гуманітарної освіти як суттєвого чинника освіти в цілому, без якого неможливо сформувати свідомість і високий культурний рівень громадян.

На жаль, гуманітарна освіта в традиційному сприйнятті не стала для усіх, або більшості внутрішньою потребою і затребувана лише незначним прошарком інтелектуалів. Її обмеженість, або навіть недостатня увага до неї, втілюються у негативні прояви. Злочинність неповнолітніх, прояви насильства, пияцтво, наркоманія, СНІД — далеко не повний перелік сучасних викликів, подолання яких безпосередньо пов'язане з якістю освіти і станом гуманітарної освіти. Саме через це однією із цілей є становлення гуманітарної і полікультурної освіти, зорієнтованої на вихідні цілі освіти в цілому. Якщо цього не забезпечує здійснювана модернізація освіти, то вона замість стабілізуючого чинника розвитку суспільства може перетворитися в сферу діяльності, яка відтворює негативні і навіть небезпечні тенденції.

Гуманітарна освіта носить національний характер. Це забезпечується шляхом змістового розгляду в навчальних дисциплінах таких сюжетів та проблем як: національне відродження в контексті історичного досвіду, національна історична пам'ять: теорема націй, етнонаціональних відносин (етнічна територія українського народу, Батьківщини, етнічність, національна гідність, свідомість, ідеали), державно-правові аспекти національного відродження, проблеми етнонаціональної політики, духовно-культурне відродження, національне виховання.

Сучасна методологія гуманітарних дисциплін виходить з таких принципів:

- плюралізм наукових підходів та методик
- відкритості до інноваційних точок зору

- толерантності щодо оригінальних ідей та концепцій
- дискусійного способу з'ясування істини, діалогових форм навчання.

Важлива функція гуманітарної освіти - виховання у молоді особі високий гуманістичних якостей: людяності, поваги до людей, людської гідності, культури спілкування цивілізованого співжиття. Гуманітарна освіта спрямована на збереження та зміцнення традицій, єдності поколінь, етносів, націй та народностей, що проживають в Україні. Вона базується на визначенні цінностей кожної людини, свободі вибору, захисту права особистостей на власний спосіб самореалізації.

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РЕЛІГІЯМИ І КУЛЬТУРАМИ СВІТУ

Характерною особливістю соціокультурної ситуації сучасності є остаточне утвердження нових інформаційних систем, які сприяють її децентралізації. Відтак, посилюється процес індивідуалізації та мініатюризації праці, коли головним суб'єктом суспільно корисної діяльності стає не колектив, а кожна окрема особистість – неповторна унікальна цілісність внутрішнього духовного стану, переживань, знань, цінностей, смислів. Зростання соціальної ролі особистості в інформаційній цивілізації закономірно призводить до підвищення впливу культури на суспільне буття, а також до посилення міжособистісного спілкування у “малих групах” – спілкування, що здійснюється на засадах діалогу культур. Останній, у зв'язку з активізацією масових міграційних рухів та інтенсифікації інформаційних потоків, стає необхідною передмовою виживання людини в ХХІ ст.

У контексті діалогу культур в інформаційному суспільстві одним із головних завдань сучасної системи освіти є формування толерантності як основи діалогічної свідомості – відкритості до плюральності культур світу; здатності до сприйняття представника інокультурної традиції не як “Чужого” (ворога), а як “Іншого” (друга, хоча й незбагненого, – власне, тому й принадного для мене, що незбагненого). Успішне виконання зазначеного завдання залежить від ступеня упровадження у середню загальноосвітню школу-інтернат інтегрованих спеціальних навчальних курсів, які були б побудовані на світоглядних засадах ідеології плюральності й філософії діалогу та мали на меті прищеплення вихованцеві відповідних знань та компетенцій з актуальних проблем виживання людини в умовах інформаційного “буму”.

Розкриття механізмів впливу релігії на культуру підводить до висновку: **релігія як система сакральних смислів включається в контексті культури і водночас розглядається як суттєвий чинник культурного розвитку.** Отже, **міждисциплінарний підхід до проблеми «релігія і культура» передбачає діалог культурології та релігієзнавства, який розгортається по двох основних напрямках:** застосування культурологічної методології та методики (зокрема, герменевтичної інтерпритації тексту) при вивченні релігійних явищ;

застосування релігійного матеріалу при дослідженні цінностей і смислів культури. Перший напрям визначає культурологічний аналіз релігійних явищ у межах духу, стилю і світовідчуття відповідного історичного типу культури, в якому формуються дані явища. Другий напрям визначає релігієзнавчий аналіз типології культур Сходу і Заходу, що будуються на відповідних сакральних цінностях.

Це вимагає від учителя значної діалогізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу. Сутність **діалогізації** полягає у забезпеченні високого рівня суб'єкт-суб'єктного спілкування між учнями класу, вчителем і учнями, вчителем, учнями і змістом навчального матеріалу. Діалого-культурологічний підхід в освіті передбачає розуміння кожного конкретного учнівського колективу (класу) як неповторної конфігурації цілком самоцінних, самодостатніх особистостей з унікальним поєднанням потреб, інтересів, мотивів та пізнавальних здібностей. Відтак, при викладі курсу виключаються будь-які стандартизовані, уніфіковані рекомендації щодо форм і методів навчання: одна й та сама тема може бути по-різному опрацьована у різних класах. Тому в побудові уроків учитель керується насамперед методичною доцільністю та конкретними умовами навчання. Характерною рисою сучасного навчального заняття є відсутність усталених ознак у його структурі та методиці, розмивання меж між його елементами. Сутність **гуманітаризації** виявляється через посилення культурологічного елемента в змісті освіти: суспільні явища, в тому числі релігійні процеси, вивчаються як **складні феномени духовного життя людини** в контексті соціокультурного середовища їх створення і функціонування. Останнє, у свою чергу, розглядається крізь призму концептуальної парадигми діалогу культур як **плюралістичне** утворення, як поле взаємодії багатоманітних історико-культурних традицій минулого і сучасного.

Сутність компетентності, отриманої учнем, виявляється не тільки і не стільки в обсязі засвоєного матеріалу, скільки у здатності до використання здобутих знань у процесі пізнавальної роботи над новим матеріалом; у вмінні його аналізувати, узагальнювати, критично оцінювати та такт вищо використовувати у різноманітних навчальних і поза навчальних ситуаціях, насамперед у межах полікультурного спілкування. Власне, рівень розвитку **культури діалогу** і постає остаточною критерієм оцінки навчальної діяльності учнів.

ОРГАНІЗАЦІЯ УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Найважливішою метою діяльності спеціального освітнього закладу є підготовка дитини до самостійного життя на основі формування у неї досвіду у вигляді знань, умінь, навичок, необхідних у різних сферах життєдіяльності, соціально прийнятних способів поведінки, її особистісних

властивостей. Досягнення цього результату забезпечується педагогічним процесом обов'язковими складовими якого щодо осіб з порушеннями розвитку розглядається на сьогодні, окрім навчання та виховання, корекційна та реабілітаційна робота.

Якщо аналізувати діяльність спеціальних освітніх закладів, то можна відмітити відносну усталеність та однозначність у розумінні передусім процесу навчання. Саме ця складова педагогічного процесу найбільшою мірою є предметом вивчення та удосконалення науковців та практиків. Відповідно до тенденцій розвитку сучасної освітянської думки, з кінця двадцятого сторіччя, як свідчать публікації у психолого-педагогічних джерелах, науковцями України, осередок яких знаходився в Інституті спеціальної педагогіки АПН України, здійснювалась стандартизація освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку всіх категорій, проводились дослідження з удосконалення змісту їх навчання. Як результат, створювались нові або оновлювались навчальні програми та підручники з більшості навчальних предметів для всіх типів спеціальних шкіл, були розроблені та опубліковані критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Відмітним є те, що вперше в історії спеціальної освіти навчальними програмами було передбачено проведення на уроках корекційно-розвивальної роботи можливостями змісту навчальних предметів. І таким чином, окрім суто освітянських ефектів важливим було досягнення й корекційно-розвивальних. Серед загальних показників ефективності корекційно-розвивального впливу на учня визначаються, як доводять наукові дослідження у галузі спеціальної психології та корекційної педагогіки, сформованість та усвідомленість учбової та практичної діяльності, довільні форми психічної діяльності.

Меншою мірою удосконалення освіти у такому масштабному плані торкнулося виховного процесу у спеціальних закладах. Однак, слід зазначити, що ця недостатність певною мірою компенсувалася проведенням дисертаційних досліджень з виховної проблематики. Проте їх результати потребують узагальнення на основі використання єдиних теоретичних засад, зведення у систему з метою широкого практичного використання. А це потребує спеціальних зусиль певного науково-методичного осередка, який свої зусилля спрямував би на проведення такої роботи.

Відмітним є те, що педагогічні працівники спеціальних шкіл певною мірою компенсують наявні прогалини у розвитку педагогічної думки тим, що прикладають значних зусиль у плані самостійного визначення напрямків своєї роботи, наповнення їх змістом з використанням уже наявних досягнень науки, передового педагогічного досвіду, та отримують неабияких практичних результатів. Однак, ознайомлення з такою роботою свідчить, що для її ефективності певною мірою бракує визначеності у науковому, теоретико-методологічному плані. А відсутність однозначності у розумінні найважливіших понять, їх змістової наповненості позначається на однобічності, недостатній комплексності й системності заходів, які запроваджуються педагогічними колективами.

Так, аналіз стану роботи спеціальних освітніх закладів показує, що вона проводиться у плані якомога більшої соціалізації дитини, яка є необхідною умовою її особистісного зростання і, таким чином, підготовки до самостійної життєдіяльності.

Дійсно, соціалізація розглядається як процес формування особистості в певних соціальних умовах, процес засвоєння людиною соціального досвіду, в ході якого вона перетворює соціальний досвід у власні цінності та орієнтації, вибірково залучає до своєї системи поведінки ті норми і шаблони, які прийняті у суспільстві чи групі. Так, становлення особистості, її характеристика значною мірою визначається тим, в яких умовах вона зростає. Саме тому, в освітньому закладі створюються всі можливі умови, які сприяли б засвоєнню дитиною суспільного досвіду різного ґатунку в процесі класної та позакласної роботи. І це забезпечує досягнення найважливішого: дитина орієнтується у системі знань, вивчення яких передбачено на уроках, здобуває досвід поведінки з однолітками та старшим поколінням, навчається праці, мистецтву, досягає спортивних показників і т.д. Але усі заходи, спрямовані на одержання цих результатів, базуються лише на адаптаційних процесах дитини, яка засвоює суспільний досвід переважно некритично, пристосовуючись до нових умов життєдіяльності, копіюючи способи поведінки тощо. Повномірною ж соціалізацією дитини, відповідно до повноти змісту цього поняття у закладах спеціальної освіти, забезпечується недостатньо. І пов'язане це, передусім, з неповним використанням суті соціалізації, її стадій, які можна розглядати у плані онтогенезу. Зосередимо увагу на цьому питанні.

Основними стадіями соціалізації як умови особистісного зростання підростаючого покоління є: стадія адаптації, стадія індивідуалізації, стадія інтеграції, трудова та післятрудова стадії.

Стадія адаптації - процес та результат пристосування до умов життєдіяльності, некритичного засвоєння соціального досвіду - в онтогенетичному плані охоплює період від народження до підліткового віку. Звісно, ще на життєвому шляху людині необхідно весь час, а не лише до підліткового віку, пристосовуватися до змінених умов (місця навчання, роботи, складу сім'ї, друзів та інше). Однак, адаптація дорослої людини набуває переважно усвідомленого характеру.

Для соціалізації індивіда (як носія біологічних властивостей) найбільше значення має соціальна адаптація - пристосування до умов нового соціального середовища (родини, дитсадка, школи, друзів, гуртка тощо). Виділяються також біологічна (або фізіологічна і та психологічна адаптація, оскільки пристосовується до нових умов жива людина як представник *Homo Sapiens*, носій біологічних, природних властивостей (нейродинамічних, конституційних, білатеральних, вікових та статевих, органічних потреб тощо), та психічних властивостей (особливостей пізнавальної, емоційно-вольової сфери, самосвідомості, спрямованості, здібностей, темпераменту, характеру). Сполучення зазначених видів адаптації дає такі її види, як психофізіологічна та соціально-психологічна. Якщо психофізіологічна наповнюється змістом її

складових, то соціально-психологічна - має особливий зміст. Її суть - це пристосування індивіда до умов соціальної групи та соціальної групи до індивіда.

Загалом, показниками успішної адаптації дитини на всіх рівнях є ефективність виконання нею учбових та практичних завдань, позитивне ставлення до діяльності, до себе та оточуючих, хороше самопочуття, настрої, відносини, поведінка, відсутність нейротичних проявів. Показниками ж дезадаптованості є незадовільні показники навчання, поведінки, уникання від виконання завдань, високий рівень захворюваності, бродяжництво, плаксивість, агресивність, тривожність тощо. Досягнення ж стану адаптованості розглядається як виразний показник розвитку людини, оскільки її зусилля спрямовуються на підтягування своїх можливостей до вимог середовища, щоб відбулося урівноважування, баланс між особою та середовищем, можливостями людини та вимогами до неї.

У літературі відмічається, що в адаптації особи беруть участь як свідомі, так і несвідомі психологічні механізми. Свідомі механізми адаптації позначаються як «копінг-стратегії» - свідомі зусилля особи, спрямовані на збалансування свого стану з середовищем. При цьому може бути: розв'язання проблеми, пошук соціальної підтримки, ухиляння від необхідності самостійного рішення, що залежить від особистості людини, від об'єктивних обставин. До неусвідомлених механізмів відносять психологічний захист (заперечення, витіснення, проєкція, ідентифікація, раціоналізація, включення, заміщення, ізоляція). Дія механізмів психологічного захисту спрямована на збереження внутрішньої рівноваги завдяки витісненню із свідомості всього того, що серйозно загрожує збереженню самоповаги, позитивної оцінки, системі цінностей. Однак вилучення із свідомості такої інформації заважає вдосконаленню особистості, адже обставини весь час змінюються, і передбачають адекватне реагування та відповідне пристосування до них.

Наступною в соціалізації дитини розглядається стадія індивідуалізації, яка в онтогенетичному плані найбільше пов'язується з підлітковим та юнацьким віком. Її суть в тому, що дитина намагається виділити себе серед інших, зосереджуючи увагу на своєму особливому, неповторному. На цій стадії з'являється критичне ставлення до норм поведінки. Відмінність індивідуалізації у підлітковому віці полягає в тому, що вона характеризується ще як нестабільний, проміжний етап, тоді як у юнацькому віці індивідуалізація є стабільно-концептуальною, пов'язана з самопізнанням.

За стадією індивідуалізації в соціалізації особи йде стадія інтеграції, яка характеризується її бажанням влитися у суспільство, знайти своє місце в ньому, при цьому пропонуючи суспільству свою індивідуальність. Інтеграція відбувається ефективно, якщо суспільство приймає особу з її особливостями. Якщо ж не приймає, то у неї виникають агресивні способи взаємодії з іншими, щоб зберегти свою індивідуальну неповторність, або вона намагається змінити себе, пристосовуючись до вимог суспільства, або вдається до конформізму чи зовнішнього угодовства.

У педагогічній роботі особливої уваги на сьогодні варті дві останні стадії соціалізації особи - індивідуалізації та інтеграції. На жаль, ці стадії соціалізації в організації роботи спеціальних освітніх закладів враховуються меншою мірою, а ніж стадія адаптації. Але ж саме вони забезпечують повномірне становлення особистості, коли людина стає не лише соціалізованим індивідом, а й саморегульованою системою - здатною до регуляції своєї діяльності, спілкування, поведінка, до саморозвитку. А це можливе лише за умови індивідуалізації, коли формується самосвідомість, своє Я. Зазначене відповідає й настановам особистісно-зорієнтованого навчання і виховання підростаючого покоління, основними позиціями якого є:

- 1) вивчення дитини, її задатків, сутності;
- 2) сприяння усвідомленню дитиною її особливостей, «позитиву», необхідності та можливостей їх розвитку, реалізації у професійній діяльності;
- 3) сприяння розвитку задатків дитини, формування у неї здібностей;
- 4) сприяння у її професійному самовизначенні та професійній підготовці;
- 5) сприяння первинній професійній адаптації випускника освітнього закладу.

Організація роботи за визначеними етапами забезпечить ефективність та повноту процесу соціалізації дитини можливостями спеціального освітнього закладу на етапах індивідуалізації та інтеграції, допоможе дитині у її підготовці до трудової та післятрудоваї стадій, на яких людина не лише засвоює соціальний досвід, але й відтворює та створює його шляхом активного впливу на середовище через свою діяльність, здійснює внесок у процес передачі його новим поколінням. Для розв'язання теоретичних та практичних аспектів цього завдання, безперечно, слід опиратися на досягнення науки і практики у використанні особистісного підходу у психології та педагогіці та досягнення у галузі профорієнтаційної роботи з молоддю в освітніх установах.

На даному етапі розвитку суспільства спеціальна освіта потребує удосконалення корекційно-виховного процесу, переосмислення теорії й практики виховання, перегляду його змісту і форм на основі глибокого розуміння вихователем індивідуальних особливостей і можливостей вихованців, формування відносин співробітництва у навчально-виховному процесі, поваги до особистості дитини. Школа повинна готувати молоде покоління до життя в соціумі з максимальним урахуванням суспільних реалій, озброїти випускника вмінням орієнтуватися в складних життєвих ситуаціях, визначитися у власних поглядах, переконаннях, можливостях, власне, вміннями адаптуватися до соціального середовища.

Перед спеціальною педагогікою сьогодні постає багато проблем, що вимагають свого вирішення. І чи не найгострішою серед них є соціалізація дітей з особливими потребами та інтеграція їх у суспільство. Адже наявність розладу суттєво ускладнює розв'язання завдання забезпечення відповідного ступеня соціалізації особистості, підвищує вірогідність відхилень в індивідуальній поведінці, зниження соціальної активності, втіленої в реальних діях і вчинках. Завдяки компенсаторним можливостям та пластичності

нервової системи дітей, в процесі їх виховання відбувається розвиток глибинних особистісних структур. Однак, навіть за умови достатньо продуманої виховної роботи, у дітей з обмеженими психофізичними можливостями триваліше, ніж у нормі, спостерігаються окремі порушення в встановленні особистості. Вони негативно позначаються на формуванні уявлень про життя й оточення, розумінні вчинків і мотивів поведінки людей, ускладнюють контакти з ровесниками й дорослими.

Отож, незважаючи на значущість проблеми соціальної адаптації дітей з обмеженими психофізичними можливостями, вона й досі залишається невирішеною як у теоретичному, так і в практичному плані.

Оновлення педагогічного процесу на основі сучасних концепцій розвитку національної школи України потребує істотної перебудови роботи вчителів, особливо вихователів шкіл-інтернатів. Між тим організаторсько-педагогічна культура вихователя, як і наші уявлення про його професійні функції, зміст і форми організації роботи формувалися в умовах авторитарної системи управління навчанням та вихованням підростаючих поколінь. Істотним здобутком освітян на шляху демократизації школи стало часткове подолання авторитарного стилю управління навчально-виховною роботою, їх вивільнення від численних інструкцій та настанов, забезпечення умов для розвитку ініціативи та педагогічної творчості.

Аналіз діяльності шкіл-інтернатів і особливо спеціальних, свідчить про широкі творчі можливості учителів і вихователів у досягненні органічної єдності всіх ланок навчально-виховного процесу, поєднання навчальної і виховної роботи, концентрації значною мірою функцій особистості, тобто залучення її до системи суспільних відносин і соціальної практики в цілому.

Внаслідок специфіки контингенту учнів інтернатні заклади акумулюють цю функцію, ніж загальноосвітня школа. Проте, визнаючи переваги шкіл-інтернатів (суворе дотримання режиму дня, безперервний педагогічний вплив на вихованців, систематичний і всебічний вплив дитячого колективу на особистість дитини тощо), не слід закривати очі на окремі негативні сторони.

Школи-інтернати, які відомо, комплектуються переважно дітьми, які здебільшого є педагогічно занедбаними, з фізичними вадами. Школа-інтернат повинна усунути шкідливі звички, недоліки у вихованні, здійснити відповідну корекцію і забезпечити всебічний розвиток учня.

Діяльність шкіл-інтернатів повинна спрямовуватися на дальше втілення в життя ідей соціальної справедливості й утвердження гуманістичної природи нашої системи народної освіти, на всебічний розвиток духовної культури всіх націй і народностей нашої держави. На які напрямки виховної роботи направляти свої зусилля? На які виховні ідеали орієнтуватись тепер? Як організувати виховну роботу в класі, групі? Як залучити до неї учителів-предметників? Як налагодити педагогічну співпрацю з батьками учнів, громадськістю? В якому аспекті перебудувати зміст і форми організації виховної роботи? Як на практиці здійснювати управлінські функції на основі демократизації та гуманізації педагогічного процесу в школі-інтернаті і на цій

основі забезпечити повноцінне виховання учнів? Це далеко не повний перелік питань, які хвилюють тепер кожного вчителя, вихователя. На основі цих проблем і викристалізовується специфіка управління спеціальною школою.

Отже, для успішної діяльності спеціальної школи-інтернату необхідні наступні умови:

- створення дієздатного колективу, який бачить кінцеву мету;
  - наявність вмінь виробити шляхи досягнення поставленої мети;
  - направлення творчої діяльності педагогічного колективу на удосконалення навчального, виховного процесів;
  - колегіальне вирішення поставлених перед школою проблем, взаємозаміна в роботі керівництва;
  - формування відносин співробітництва у навчально-виховному процесі, повага до особистості дитини;
  - детальне знання колективом школи-інтернату кожної дитини як особистості, знання і врахування індивідуальних особливостей вихованців для підготовки молодого покоління до життя в соціумі з максимальним урахуванням суспільних реалій;
  - вміння адаптуватися до умов як школи-інтернату так і в соціальному середовищі;
  - хороша матеріальна база школи-інтернату;
  - наявність добре обладнаних кабінетів, залів, фойє, благоустрій території.
- Перше враження від школи-інтернату часто є вирішальним в адаптації вихованців до умов перебування в закладі і дає можливість краще і швидше пристосуватися до нових умов проживання;
- естетичне і етичне виховання, в першу чергу спілкування, зовнішній вигляд працівників закладу, вміння виражати стримано свої негативні емоції і вважати, що дитина – це людина, людина з своїми емоціями, бажаннями, поглядами, а не об'єкт;
  - організація діяльності дитячих органів самоуправління, яка направлена на розуміння своєї ролі в дитячому колективі як авангарда;
  - залучення до зміцнення матеріальної бази, навчального та виховного процесів батьків, спонсорів, громадськості;
  - спільна робота педагогічного та допоміжного персоналу у вирішенні проблем закладу, в тому числі і у вихованні учнів.

Саме цих принципів дотримується колектив нашої школи-інтернату.

РОЛЬ ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТЬ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Формування системи цінностей підростаючого покоління – є основою морального виховання. Моральне виховання охоплює цілеспрямований й планомірний вплив на свідомість і поведінку дитини з боку вихователя. Мета педагогічного впливу передбачає формування моральних уявлень і понять, розвиток позитивного ставлення до суспільних норм, організацію досвіду

відповідної поведінки, які відповідають вимогам нашого суспільства. Результатом такого впливу є становлення у дитини якостей, що є показником вихованості. Такі якості формуються у вчинках.

Виходячи з програми МОНУ, Академії педагогічних наук України «Основні орієнтири виховання та з програми виховної роботи для допоміжних шкіл-інтернатів спеціальної педагогіки АПН України складена програма виховної роботи школи-інтернату організація активного, змістовного дозвілля учнів, в якій розроблено послідовне дотримання цілісного колекційного досвіду процесу виховання учнів. Програма розділена на 9 розділів. Реалізація всіх напрямків виховної діяльності здійснювалась через заходи передбачені річним планом роботи школи-інтернату, які враховували особливості виховання особистості та відображення у:

- системі загальношкільних заходів;
- роботі органів учнівського самоврядування;
- роботі з батьківською програмою;
- спільній роботі школи та громадських організацій.

Використовуючи передові педагогічні досягнення та засоби народної педагогіки, педагогічний колектив школи-інтернату здійснював нові підходи у виховній роботі, які покликані виховувати учня, як гармонійно розвинену особистість. Для здійснення виховного процесу використовуються як традиційні, так й інноваційні форми роботи, серед них:

- предметні та тематичні тижні;
- години спілкування;
- інтелектуальні ігри, шоу;
- пізнавальні та спортивні турніри;
- заочні подорожі та зустрічі з цікавими людьми;
- фестивалі, свята, виставки дитячої творчості;
- презентації;
- сюжетно-рольові ігри;
- соціально-психологічні тренінги;
- вікторини ;
- диспути;
- колективні творчі справи;
- робота волонтерських загонів.

В школі-інтернаті працює спілка дитячої та юнацької організації «Веселка» та «Країна Барвінкова». Стали традиційними проведення свят: «Родинне свято», «День самоуправління», «День школяра», «Малі олімпійські ігри», Новорічні свята, лінійка Слави біля могил загиблих воїнів в роки Великої Вітчизняної війни, свято «День захисту дітей». операції: «Як живеш ветеран?» - посильна допомога ветеранам по господарству. «Обеліск» - догляд за могилами невідомих солдат на цвинтарі «Орел». Оформлено і зареєстровано етнографічний музей.

В школі працює 15 гуртків з різної тематики, в яких задіяно 100% учнів школи, особливо дітей з девіантною поведінкою. В квітні місяці на базі школи

була проведена обласна олімпіада з трудового навчання, де учні нашої школи виборювали призові місця. Брала участь в обласній олімпіаді «Духовні скарби Черкащини», де посіли III місце.

Постійно учні школи беруть участь в обласних спортивних змаганнях серед шкіл і виборюють місця. Формуються моральні якості учнів та проявляються у вчинках. Так, на сьогоднішній день жоден учень школи не стоїть на обліку в кримінальній міліції в справах неповнолітніх. Протягом навчального року не було втеч учнів зі школи.

Отже, для того, щоб вчинки школяра відповідали вимогам моральних норм, правил, він має знати ці вимоги та усвідомлювати необхідність їх дотримання. Над цим і працює педагогічний колектив школи-інтернату.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Виховна робота педагогічного колективу школи спрямована на виховання в учнів особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової і екологічної культури.

Виховною проблемою закладу є попередження правопорушень, бездоглядності та інших негативних проявів серед вихованців. Формування в учнів позитивної мотивації до здорового способу життя, поваги до загальнолюдських цінностей. Реалізуючи дану проблему, працюємо над розв'язанням таких виховних завдань:

- виховання особистості, патріота і громадянина своєї Батьківщини;
- формування навичок толерантної поведінки, конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій;
- формування розуміння здоров'я як особистої та громадянської цінності, мотивація ведення здорового способу життя;
- індивідуалізація виховання як засобу попередження девіантної поведінки дитини;
- розвиток колективізму, виявлення та розвиток творчих здібностей і духовних потреб вихованців.

Пріоритетними напрямками виховної роботи є:

1. Створення сприятливого середовища для особистісного зростання учнів, захисту їх прав.

2. Поєднання всіх видів діяльності учнів і педагогів з метою створення оптимальних умов для співробітництва, співтворчості, співдіяльності.

3. Забезпечення умов життєдіяльності учнів щодо збереження та розвитку їх духовного, фізичного, психічного та соціального здоров'я.

4. Формування громадянської компетентності, розвиток соціальної активності підлітків на засадах удосконалення учнівського самоврядування.

5. Упровадження інноваційних методик, форм, прийомів виховання.

Методичне забезпечення виховного процесу здійснюють:

- методичне об'єднання вихователів початкових класів (керівник Лозицька О.П.);
- методичне об'єднання вихователів 5-9 класів (керівник Бейгуленко Л.В.);
- постійно діючий семінар вихователів «Методика формування в учнів мотивації здорового способу життя».

Метою цієї роботи є забезпечення зростання рівня професійної компетентності вихователів, сприяння виробленню єдиного педагогічного підходу з важливих для інтернатного закладу педагогічних проблем.

У 2009-2010 навчальному році методоб'єднання вихователів початкових класів працює над проблемою активного формування в учнів високої духовності, валеологічної культури, внутрішньої потреби здорового способу життя. З метою впровадження в життя та навчально-виховний процес відомостей про історичне минуле та побут українського народу вихователі та вихованці працюють над проектом «Народні символи України».

Методичне об'єднання вихователів 5-9 класів працює над проблемами:

- індивідуалізація виховання як засобу попередження девіантної поведінки дитини;
- критичне оцінювання і ефективне використання науково-педагогічної інформації в цілях корекції;
- вдосконалення педагогічної і етичної культури вихователя.

Започатковано роботу з молодими та малодосвідченими вихователями. «Школа молодого вихователя» покликана допомогти молодим вихователям у плануванні, підготовці та проведенні виховних занять, самопідготовки, встановленні взаємин з вихованцями.

Значну роль у розв'язанні виховних завдань відіграє планування виховної роботи, яке відображене в:

- річному плані роботи школи;
- річному плані виховної роботи;
- календарних і щоденних планах роботи вихователів;
- планах гурткової роботи;
- плані роботи педагога-організатора;
- плані роботи соціального педагога;
- плані роботи практичного психолога;
- плані роботи шкільної бібліотеки;
- календарі загальношкільних заходів та свят.

Плани відповідають віковим, психічним особливостям дітей із ЗПР та вадами слуху, виховним завданням школи.

Вихователі школи ведуть відповідну документацію, за веденням якої здійснюється контроль з боку заступника директора з виховної роботи.

Значну допомогу в організації роботи вихователів відіграє «Робоча папка вихователя», в якій наявні:

- посадові обов'язки вихователя,

- пам'ятки щодо особливостей роботи з дітьми, що мають ЗПР (вади слуху),
- розклади уроків,
- позакласних занять,
- індивідуальних,
- логопедичних занять,
- дані про вихованців групи,
- соціальний паспорт групи,
- зайнятість учнів гуртковою роботою,
- календар спортивно-масових та загальношкільних заходів і свят,
- календарне планування виховної роботи,
- плани гурткової роботи,
- методичні рекомендації логопеда (вчителя індивідуальної роботи) щодо роботи над виправленням вад вимови та розвитком зв'язного мовлення учнів в позаурочний час,
- пам'ятки по плануванню і проведенню самопідготовки.

Проведення позакласних занять регламентується розкладом позакласних занять, який складено з урахуванням виховних завдань, особливостей і можливостей вихованців школи, режиму робочого та вихідного дня.

В школі створені належні умови для реалізації завдань і планів виховної роботи, організації дозвілля вихованців: актова, спортивна та тренажерна зали, стадіон, бібліотека з читальною залом, кімната гурткової роботи, ігрові кімнати для молодших і старших школярів, кімната сенсорного розвитку, телевізійні кімнати. Діти проживають у затишних умебльованих спальнях.

Велика увага приділяється питанню організації гурткової роботи. Роботи гуртківців неодноразово були представлені на районних, обласних виставках і конкурсах. Виховною роботою охоплені 90% вихованців. Особливу увагу приділяємо залученню до гурткової роботи важковиховуваних учнів, учнів, схильних до шкідливих звичок, дітей, що мають девіантну поведінку.

З метою формування почуття відповідальності, свідомого ставлення до участі кожного учня у вирішенні важливих справ шкільного життя створена дитяча організація «Сонцеграй», яка є формою учнівського самоврядування. Організація має свій Статут, в якому визначені принципи, напрямки, мета та завдання дитячої організації «Сонцеграй».

Вищим органом організації є учнівські збори, виконавчим органом – учнівська рада, до складу якої входять представники центрів:

- навчального (організує допомогу учням, які мають незадовільні оцінки, виступає з ініціативою про створення нових гуртків за інтересами, надає допомогу в організації предметних тижнів, тематичних вечорів);
- господарського (організує роботу зі збереження шкільного майна, роботи з благоустрою шкільної території);
- творчості (керує проведенням культурно-масових справ, організацією шкільних і класних вечорів, вивчає побажання учнів щодо організації роботи гуртків художньої самодіяльності, образотворчого мистецтва);

- спортивний (організує та проводить шкільні спартакіади, спортивно-розважальні свята, слідує за обов'язковим проведенням ранкової зарядки);
- шефської допомоги (допомагає у роботі з молодшими школярами: організація дозвілля, виконання домашніх завдань, допомога новоприбулим учням);
- прес-центр (готує і проводить інформаційні хвилинки, висвітлює, інформує про всі події, які відбуваються в школі різними засобами інформації: газета, радіо, рекламні оголошення).

Рішенням педагогічної ради за кожним центром закріплено педагога-наставника з числа вихователів.

Для успішного функціонування виховної роботи важливими є співпраця і партнерство з батьками. Оскільки ставлення батьків до потреб виховання не є однозначним, ми намагаємося відповідно будувати свої взаємини з ними так, щоб допомогти дитині зберегти душевний комфорт в умовах сім'ї і школи. Класні батьківські збори проводимо чотири рази на рік (за участю класного керівника, вихователів, за потреби – соціального педагога, практичного психолога, представників адміністрації, шкільного лікаря). Загальношкільні батьківські збори проводимо два рази на рік. Роз'яснювальну, профілактичну, просвітницьку роботу з батьками проводять практичний психолог, соціальний педагог, шкільний лікар.

Вихованці школи живуть цікавим, змістовним життям. В закладі проводяться заходи, спрямовані на реалізацію всіх напрямків виховання.

Належну увагу приділяємо питанню правової освіти та виховання учнів. Формування правових знань здійснюється на уроках правознавства, виховних заходах, зустрічах з представниками правоохоронних органів, у процесі індивідуальної роботи з дітьми. Створено шкільну раду профілактики та попередження правопорушень, розроблено заходи на виконання Комплексної програми профілактики злочинності. Встановлений соціально-педагогічний патронаж над дітьми, які стоять на внутрішкільному обліку (крім того, кожен вихованець закладу має наставника з числа працівників школи). Ведеться контроль за відвідуванням учнями школи

Вихованню естетичних поглядів, вмінню відчувати і відтворювати прекрасне в житті сприяють проведені виховні заходи: «Музика, яку ми слухаємо», «Краса природи в мистецтві», «Вчимося етикету», «Естетика побуту» та ін. Систематично організуємо виставки дитячих малюнків: «Фарби осені», «Малюю до картинної галереї», «Прекрасне очима дитини», «Ілюструємо казки», тематичні виставки малюнків (до загальношкільних заходів і свят): «Моя улюблена тваринка» (до Дня захисту тварин), «Козаки – це вільні люди, козаки – безстрашні люди» (до Дня українського козацтва), «Ніхто не забутий, ніщо не забуте» (до Дня звільнення України від фашистських загарбників), «Я обираю здоровий спосіб життя», «Улюбленому педагогові» (до Дня працівників освіти) тощо. Кожна виховна група випускає стіннівки до свят та знаменних дат. Естетичному вихованню сприяє робота

дітей в гуртках «Умілі руки» (вироби із солоного тіста), «Витинанка», «Квілінг», «Веселка», «Співаночка».

Традиційними стали звіти школи-інтернату перед громадськістю міста, де наші вихованці демонструють свої досягнення у мистецтві ліпки, вишивки, малюнку, пісні, танцю, драматизації. Випускаємо шкільну газету «Шкільні вісті», дописувачами якої є педагоги та учні закладу.

У навчальному закладі особлива увага приділяється фізичному розвитку дітей, охороні їх життя і здоров'я. Використовуються різноманітні форми фізкультурно-оздоровчих заходів: у режимі дня (ранкова зарядка, фізкультхвилинки під час уроків та самопідготовок), тематичні тижні здоров'я, спортивно-оздоровчі години, робота спортивних гуртків (футбольного, волейбольного, настільного тенісу), змагання, спартакіади, тощо. Наполегливі тренування приносять успіхи нашим спортсменам.

Формування установки на здоровий спосіб життя – одне із завдань виховної роботи школи-інтернату. Організована робота «Школи здорового способу життя», розроблені заходи на виконання Комплексної програми профілактики запобігання поширенню алкоголізму, наркоманії, токсикоманії та СНІДу, заходи щодо проведення антинікотинової інформаційно-освітньої і профілактичної роботи, створений Куточок здоров'я, де висвітлюються питання ведення здорового способу життя, сформовані банки даних про дітей, схильних до тютюнопаління, вихователями проводяться бесіди, роз'яснювальна робота, тематичні заняття, систематично проводяться зустрічі з медичними працівниками. Оздоровлення більшості наших вихованців проходить у пришкільному таборі.

Велика увага приділяється моральному, екологічному, національно-патріотичному вихованню. Про це свідчать традиційні загальношкільні заходи, на які ми запрошуємо наших шефів – працівників Черкаської митниці, представників райдержадміністрації, районної ради, волонтерів-пенсіонерів, представників громадськості, установ і організацій міста:

- День Знань;
- святкування Дня міста;
- свято Осені і Врожаю;
- святкування Дня працівників освіти;
- свято «Козацькому роду нема переводу»;
- заходи до Дня пам'яті жертв голодомору;
- заходи до Міжнародного дня людей з обмеженими функціональними можливостями;
- свято Миколая;
- Новорічні свята;
- Свято зимуючих птахів;
- святкування Міжнародного жіночого дня;
- Свято козацької каші.
- Свято прощання зі школою.

На протязі навчального року проводимо тематичні тижні :

- Тиждень «Привіт тобі, мій незрівнянний Корсуню»;
- Тиждень «Вітаємо вчителів»;
- Тиждень Пам'яті (до річниці визволення України від фашистських загарбників);
- Тиждень рідної школи;
- Тиждень народних зимових свят;
- Тиждень збереження шкільного підручника;
- Місячник патріотичного виховання;
- Шевченківський тиждень;
- Тиждень гумору;
- Тиждень здоров'я;
- Тиждень екології та охорони навколишнього середовища;
- Тиждень військової слави;

Питання виховної роботи розглядаються на засіданнях педагогічної ради і є на постійному контролі адміністрації школи.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ КАТЕГОРІЙНИХ ДІТЕЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇХНЬОГО ДОЗВІЛЛЯ

Людина в світ прийшла, щоб жити,
Учитись, мріяти, любить.
Щоб все на світі знати, вміти
Й добро на цій землі творить.
Для цього дітям змалку треба
Старанно вчитись, труд любить
І прагнути вершини неба,
Щоб славно в цьому світі жить.

З кожним роком в Україні зростає потреба у вихованні громадян з активною життєвою позицією, здатних діяти за принципами конституційної демократії та поваги до прав людини. Особливо це стосується системи спеціальної освіти, зокрема, дітей з порушенням розумового розвитку.

Оскільки під час навчального процесу розумово відсталіх учнів готують до самостійної життєдіяльності в сучасних соціально-економічних умовах, то їх потрібно забезпечити необхідними знаннями, уміннями та навичками, які дають змогу людині ефективно вирішувати проблеми повсякденного життя, щоб сприяти соціальній адаптації дітей з обмеженими можливостями розвитку.

Особливості психіки та рис особистості наших учнів звужують коло їхніх зв'язків із зовнішнім світом. Стосунки таких дітей з навколишнім середовищем обмежені. Учні спеціальної школи вирізняються безпосереднім характером. Часто діти не враховують ситуацію, в якій знаходяться, і поводяться

неадекватно до неї. У них знижене почуття критики, відсутня здатність відстоювати свої переконання. Але слабкість волі у наших дітей спостерігається не завжди. С. Рубінштейн вказує на різкі контрасти в поведінці, коли поряд з безініціативністю виявляється наполегливість, цілеспрямованість.

Перед педагогічними працівниками спеціальної школи стоїть завдання сформулювати емоційно-позитивний досвід взаємин і поведінки дітей з порушенням розумового розвитку, що сприятиме соціальній адаптації учнів.

Соціальна адаптація - це процес пристосування до успішного функціонування у певному середовищі і здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку.

Наше головне завдання - щоб дитина розуміла та сприймала особисте життя, вчилася самотійно і успішно вирішувати як щоденні завдання, так і життєві складні проблеми.

Важливо сформулювати життєву компетентність вихованців школи-інтернату, яка передбачає:

- уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях;
- уміння обрати адекватні та ефективні способи вирішення життєвих завдань;
- знання своїх особистих рис, переваг і вад;
- здатність розуміти й правильно оцінювати інших людей, спроможність встановлювати з ними адекватні способи спілкування, виявляти толерантність у стосунках;
- уміння керувати собою та обставинами свого життя.

Навчальним планом спеціальної школи передбачені уроки з соціально-побутового орієнтування, які спрямовані на практичну підготовку школярів до самотійного життя і праці, на формування у них знань і вмінь, що сприяють соціальній адаптації, на загальний розвиток учнів. На заняттях з соціально-побутового орієнтування учні практично знайомляться з підприємствами, організаціями й установами, до яких їм доведеться звертатися з різних питань у самотійному житті, користуватися послугами підприємств служби побуту, торгівлі, зв'язку, транспорту, медичної допомоги та ін. Крім того ці заняття сприяють засвоєнню морально-етичних норм поведінки, виробленню навичок спілкування з людьми, розвиткові естетичного смаку у дітей, а також формуванню санітарно-гігієнічної культури. Звичайно ж заняття з соціально-побутового орієнтування пов'язані з уроками рідної мови (розвиток усного і писемного мовлення, практичне закріплення навичок складання ділових паперів з урахуванням різних життєвих ситуацій та ін.), математики, праці, географії, природознавства.

Соціально-побутове орієнтування учнів, робота над адаптацією учнів у соціальному середовищі, має логічне продовження в системі виховної роботи. Лише комплексна спільна діяльність вчителя, вихователя, всіх працівників школи-інтернату дозволяє досягти бажаних результатів.

В минулому році за навчальним планом виділено предмет *розвитку мовлення*, яким охоплено всіх учнів 1-7 класів (1-4 кл. – по 4 год. на тиждень,

проводять вчителі молодших класів; 5-7 кл. - по 2 год., проводить вчитель-логопед Сумська М. В.) Цей предмет спрямований на мовленнєву корекцію та розвиток зв'язного мовлення, спілкування.

Вчителі та вихователі добре знають індивідуальні особливості кожного учня, що допомагає проводити диференціацію навчання, знаходити форми роботи для кожної дитини.

Властива розумово відсталим дітям недостатність мислення ускладнює розуміння почутого. Часто буває необхідно повторювати навіть просте запитання щоб дитина дала відповідь на запитання вчителя, їй потрібно мати крім зовнішньої мотивації ще й внутрішню. У неї має виникнути бажання або потреба висловитися, не боячись дати неправильну відповідь. Тому вчителі нашої школи намагаються на кожному уроці створювати умови для самореалізації дитини, розвитку її здібностей, щоб кожний учень мав можливість самоствердитися у будь-якій діяльності. Створення на уроці «ситуації успіху» дає вагомий позитивні результати.

Велика роль відводиться також спільній діяльності учнів: спільна гра, малювання, конструювання, спільне дозвілля тощо. Завданнями спільної діяльності є:

- сприяти формуванню в дітей самосвідомості, вміння працювати в колективі, допомагати адаптуватися в суспільному середовищі;
- навчити дітей поважати одне одного, говорити про себе правду, хотіти бути кращими, прощати і поліпшувати настрій, розрізняти зло та добро;
- навчити дітей керувати власними емоціями, цінувати думку кожного.

У виховній роботі у різних видах виховання використовуються рольові ігри, бесіди, вікторини, години спілкування, цікавий ігровий матеріал, різноманітні заходи, які сприяють корекції та розвитку індивідуальних якостей учнів, вміння спілкуватись, адаптації дітей в соціальному середовищі.

Виховний процес – це система роботи, спрямована на розвиток пізнавальних інтересів учнів, навичок самообслуговування, морально-етичних норм, естетичних смаків, виховання дитини громадянином України. Проводиться систематична робота, спрямована на корекцію поведінки учнів, дотримання правил для учнів, попередження вживання алкогольних напоїв, тютюнопаління, наркоманії в дитячому середовищі.

У загальношкільному виховному плані роботи школи та виховних планах по класах, планах роботи класних керівників сплановано та проводиться послідовна робота щодо адаптації учнів у соціальному середовищі, корекції вад вихованців, розвитку кращих якостей кожної дитини. Важливою для розвитку розумово відсталих учнів є гурткова робота, години цікавинок, участь учнів у різноманітних шкільних, районних, обласних, Всеукраїнських конкурсах, змаганнях. Учні нашої школи є переможцями та лауреатами пісенних, танцювальних, творчих конкурсів, спортивних змагань. Це дає змогу повірити учням у свої здібності, продовжувати розвиватись, самовдосконалюватись.

Важливе значення для адаптації учнів у соціальному середовищі посідають спостереження, екскурсії, досліди, практичні роботи. Так у нашій

школі-інтернаті обов'язково не менше двох разів на місяць для учнів кожного класу заплановані та проводяться екскурсії на виробництво, підприємства, в різні заклади та ін.

З метою надання інформаційних послуг учням нашої школи-інтернату, правового виховання, профорієнтації, підготовки учнів до самостійного життя, адаптації у соціальному середовищі укладено договори про співробітництво із

- районними Службою у справах дітей;
- відділом у справах сім'ї, молоді та спорту;
- Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- Кам'янським РВ УМВС України Черкаської області;
- ПТУ № 16 м. Звенигородка,
- Державним навчальним закладом «Черкаське вище професійне училище імені Героя Радянського Союзу Г. Ф. Короленка»,
- Центром підготовки і перепідготовки робітничих кадрів м. Сміла.

Ведеться співпраця із даними службами та закладами. Це «круглі столи», робочі наради, семінари, зустрічі, екскурсії з метою вирішення соціальних проблем.

Велике значення для здійснення адаптації учнів у соціальному середовищі займає соціально-психологічна служба школи.

Шамрай Р.М. – психолог школи, проводить дослідження адаптації першокласників та новоприбулих дітей до школи, розвивальні заняття та ігри, індивідуальні заняття з дітьми, що сприяють адаптації вихованців у суспільному середовищі.

Проводяться:

- тестування учнів школи, щодо ставлення до навчання та однолітків, виявлення потреб дитини;
- дослідження індивідуальних особливостей учнів з ознаками дезадаптації, спостереження за поведінкою таких учнів в урочній та позаурочній діяльності;
- бесіди з батьками, консультації щодо особливостей виховання та взаємодії з дитиною.

Соціальний педагог Коломієць В.Ф. проводить засідання клубів правових знань, «Подруга», «Тема» для учнів старших класів. Проводяться індивідуальні бесіди з дітьми, щодо корекції поведінки, відношення до навчання, адаптації у соціальному середовищі. Проводиться обстеження житлово-побутових умов проживання вихованців школи вдома, ведеться систематична робота із батьками учнів. З метою вивчення індивідуальності кожної дитини, родинних зв'язків досліджено родинне дерево кожного вихованця школи-інтернату. Відшукуємо родичів та вчимо дітей підтримувати родинні зв'язки, з метою полегшення самостійного життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із неблагополучних сімей.

Діти та працівники школи-інтернату - єдина дружна родина. Кожна дитина має хрещеного батька чи матір, якими є працівники школи. Хрещені батьки допомагають у вихованні та віддають частинку свого серця, тепла,

ласки, піклуються про своїх хрещеників. Часто вихованці нашої школи є бажаними гостями в оселях своїх хрещених, дружать із їхніми дітьми. Стало традицією проведення спільних Днів іменинника, класних та загальношкільних свят, спортивних змагань, екскурсій, активними учасниками яких є хрещені батьки та їх хрещеники. У 2007 році було закладено сад дружби (деревця саджали учні із своїми хрещеними). Спільно діти та всі працівники школи доглядають за рослинами на шкільному городі та клумбах.

Значне місце у корекційно-виховній роботі належить взаємовідносинам учнів школи з кожним працівником-хрещеним батьком.

Всі працівники школи-інтернату дотримуються Кодексу честі:

- найцікавіше в школі – це діти. Це наша шкільна родина;
- від нашого вміння, майстерності, мудрості, людяності залежить життя, воля, характер дітей, їх місце і роль у житті, їх щастя;
- наші правила – повага і довіра до вихованців. Діти не повинні чути: «Працівник завжди правий». Діти повинні бачити: «Працівник завжди правий»;
- наш закон: «Щоб там не було, вину дитини можна або зрозуміти, або виправдати, або вибачити»;
- працюємо з кожною дитиною так, щоб всі вони, залишаючи шкільний дім, могли сказати: «Спасибі всім Вам! Спасибі, школа, що допомогла мені пізнати радість дитинства».

ВИСНОВКИ

Освіта — це цілісна самостійна система, що має інституалізований характер. Це не просто діяльність з навчання і виховання, а особлива організована, структуралізована, ролева діяльність, що опирається на спеціальні установи, регульована спеціальними нормами.

Цілком зрозуміло, що той інформаційний світ, у якому ми багато в чому зненацька для себе опинилися, буде вносити свої корективи в шкільну освіту. Тому задача школи - готувати людину, враховуючи модель не того, що було, а того, що можливо. Адже сьогоднішні діти - це завтрашні дорослі, котрі будуть жити вже в зовсім іншому світі. Таким чином, перший загальний висновок: школа повинна об'єднати елементи консерватизму, засновані на традиціях нашої освіти і менталітету, з тими змінами, що з'являються з розвитком сьогоднішньої культури.

Величезний недолік сьогоднішньої школи в тому, що вона намагається копіювати систему вищої освіти. Однак апріорі зрозуміло, що школа не повинна бути варіантом репетиторства і що учень повинен у ній одержувати більш широкі знання, ніж потрібні для вступу. Взаємини школи і ВНЗ - це, звичайно, особлива проблема, і вона існує в багатьох європейських країнах. Вирішити її можна, якщо між школою і ВНЗ ввести деяку третю освітню ланку, що допоможе школяреві спеціалізуватися в обраному ним напрямку - технічному, природничо-науковому чи гуманітарному.

Гадаю, шкільну освіту можна було б представити як послідовне проходження трьох основних етапів.

Початковий етап: школа свободи самовираження. Цей етап необхідний, щоб одразу не відбити в учня бажання вчитися. Тут велика роль повинна приділятися ігровим компонентам освіти, аудіовізуальним засобам. Тут дитину вчать вільному спілкуванню і самовираженню.

Основний етап - школа необхідності. Не можна перейти в доросле життя, граючи. У житті часто треба робити те, що не дуже хочеться і не дуже подобається, але необхідно. І цьому також треба вчити. Це період освоєння складних дисциплін, які ведуть до початкової диференціації інтересів особистості. Тут дуже небезпечно обрати невірний шлях, тому що, помилившись в основах, важко виправити наслідки.

І нарешті, **просунутий етап** - школа вільної творчості. Період синтезу знань природничих і гуманітарних. На цьому етапі виробляються основи гармонічного світогляду.

На всіх рівнях шкільної освіти необхідна наявність гуманітарних компонентів. Суть її не в засвоєнні готового знання, почерпнутого з гуманітарних наук, а у формуванні особливого світорозуміння. Зрозуміло, гуманітарні дисципліни, досліджувані в школі, повинні давати і позитивні знання, але в цьому змісті вони не відрізняються принципово від дисциплін природничо-наукового циклу, і не в цьому їхнє головне завдання.

Якщо спробувати стисло сформулювати, у чому специфіка гуманітарного ставлення до світу, то в такій якості виступає поняття «людина». А оскільки людина не є ізольованою істотою, то йдеться про сукупність людей, тобто соціальні групи, про суспільство в цілому. Тому головна мета освіти - навчити людей спілкуватися і спільно виконувати загальні для них завдання на основі отриманих знань.

Сполучення гуманітарних компонентів з природними дисциплінами полягає насамперед у розумінні того, що природничі науки - елементи загальнолюдської культури. Саме усвідомлення останнього, як мені здається, дозволить школяреві більш зацікавлено ставитися до тієї чи іншої шкільної дисципліни. А оскільки джерелом гуманітарної інформації є текст, то школа повинна насамперед формувати навички користування текстом. Для цього необхідна якісна мовна підготовка в галузі як рідної, так і іноземної мови.

Знання мов - це й основа діалогу культур, і можливість глибшого розуміння власної культури.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про освіту", №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008.
2. Закон України "Про загальну середню освіту".
3. Закон України "Про дошкільну освіту".
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа).
5. Державний стандарт початкової загальної освіти// Початкова школа . – 2006. - № 2.
6. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами.
7. Архипова С.П., Майборода Г.Я. Соціальна педагогіка. – Черкаси-Ужгород: Мистецька лінія, 2002.
8. Бастуй Н.А. Діти й молодь із розумовою недостатністю в Україні та в світі // Соціальна політика і соціальна робота. — 1994. — № 2—3. — С. 88-94.
9. Болонський процес: Документи. / Укладачі: З.І. Тимошенко, А.М. Грехов, Ю.А. Гапон, Ю.А. Палеха. – К.: Вид - во Європ. ун-ту, 2004. – 169 с.
10. Болонський процес: Нормативно-правові документи / Укладачі: З.І.Тимошенко, І.Г. Оніщенко, А.М. Грехов, Ю.А. Палеха. – К.: Вид - во Європ. ун-ту, 2004. – 102 с.
11. Бондарчук Ю., Чуйко Г., Чуйко Н. Удосконалення форм і методів навчання відповідно до вимог Болонського процесу // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 35-41.
12. Кизимович Д.С., Ніжаща І.О., Герасимів Н.М. Соціально-педагогічна та психологічна допомога дітям і молоді з особливими потребами та їхнім батькам / Соціальна робота в Україні: теорія і практика. - №3. – 2003. – липень-вересень. – 103-109.
13. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами / Прийнята Колегією Міністерства освіти України 23.06.99 року.
14. Кулик І. В. Гуманізм як чинник виховання культури родинних взаємин молодших школярів шкіл-інтернатів / І. В. Кулик // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. – Вип. 41. – С. 172-176.
15. Оніщенко І. Гуманітарна освіта в контексті Болонського процесу: болонський процес в дії. // Освіта. – 2004. 14-21 липня.
16. Оникович Г. Болонський процес і національні пріоритети в гуманітарній освіті. // Освіта. – 2004. – 15-22 грудня. – С. 4.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПООП
Зам. №1231 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1